

TALABALARNI IMPROVIZATSION MUHITDA ISHLASHGA YO‘NALTIRISH

*ADPI “Pedagogika va Psixologiya”
kafedrasida o‘qituvchisi
Miraxmedova Dilafro‘zxon Nurilloxon qizi*

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19457559>

Anotatsiya: Ushbu maqolada talabalarni muhitda improvizatsion faol ishlashga yo‘naltirishning pedagogik ahamiyati, usullari va samarali yondashuvlari yoritiladi. Ta’lim jarayonida improvizatsiya elementlaridan foydalanish talabalarning mustaqil fikrlashi, tezkor qaror qabul qilishi, ijodiy yondashuvi hamda kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qilishi tahlil qilinadi. Shuningdek, talabalarni erkin va faol ishtirok etishga undovchi didaktik shart-sharoitlar, interfaol metodlar hamda o‘qituvchining yo‘naltiruvchi roli ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: Improvizatsion muhit, talaba faolligi, ijodiy fikrlash, mustaqil ta’lim, interfaol metodlar, pedagogik yondashuv, kommunikativ kompetensiya, motivatsiya, ta’lim samaradorligi, faol o‘qitish.

Аннотация. В данной статье раскрывается педагогическое значение, методы и эффективные подходы к направлению студентов на активную импровизационную деятельность в образовательной среде. Анализируется роль использования элементов импровизации в учебном процессе, способствующих развитию самостоятельного мышления, быстрого принятия решений, творческого подхода, а также коммуникативных компетенций студентов.

Ключевые слова: Импровизационная среда, активность студентов, творческое мышление, самостоятельное обучение, интерактивные методы, педагогический подход, коммуникативная компетентность, мотивация, эффективность обучения, активное обучение.

Abstract: This article explores the pedagogical significance, methods, and effective approaches to guiding students toward active improvisational engagement within the learning environment. It analyzes how the use of improvisational elements in the educational process contributes to the development of independent thinking, rapid decision-making, creative approaches, and communicative competencies among students.

Bugungi kunda ta’lim tizimida talabalarni nafaqat nazariy bilim bilan qurollantirish, balki ularni mustaqil fikrlashga, ijodiy yondashishga va turli pedagogik vaziyatlarda tezkor qaror qabul qilishga o‘rgatish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy ta’lim jarayoni o‘qituvchi va talaba o‘rtasidagi faol hamkorlikka, erkin muloqotga hamda amaliy faoliyatga asoslangan yondashuvlarni talab etadi. Shu nuqtai nazardan, improvizatsion muhit ta’lim samaradorligini oshiruvchi muhim omillardan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Improvizatsion muhit talabalarning mavjud bilim, ko‘nikma va malakalarini real yoki shartli vaziyatlarda erkin qo‘llashga imkon yaratadi. Bunday muhitda talaba o‘z fikrini mustaqil bayon etishga, muammoli vaziyatlarga ijodiy yechim topishga, jamoa bilan ishlashga hamda o‘z imkoniyatlarini namoyon etishga intiladi. Ayniqsa, dars jarayonida improvizatsiya elementlaridan foydalanish talabalarni faollikka undaydi, ularning qiziqishini oshiradi va o‘quv motivatsiyasini mustahkamlaydi. Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, bugungi globallashtirish va axborot almashinuvi sharoitida talabalar oldiga qo‘yilayotgan talablar tobora ortib bormoqda. Endilikda ta’lim oluvchidan tayyor bilimni o‘zlashtirishgina emas, balki turli vaziyatlarga moslashish, yangicha fikrlash va tashabbus ko‘rsatish ham talab etiladi.

Shuning uchun improvizatsion muhitda talabalarni ishlashga yo‘naltirish masalasi pedagogika sohasida alohida e’tibor talab qiluvchi yo‘nalishlardan biri hisoblanadi.

Improvizatsion muhit ta’lim jarayonida oldindan to‘liq ssenariylashtirilmagan, ammo maqsadga yo‘naltirilgan faoliyat maydonini anglatadi. Bunday muhitda talaba tayyor javobni takrorlovchi emas, balki vaziyatga mos fikr bildiruvchi, muammoni tahlil qiluvchi va amaliy yechim topuvchi subyektga aylanadi. Pedagogik adabiyotlarda improvizatsiya ta’lim uchun muhim kasbiy ko‘nikma sifatida talqin qilinib, uning dialogga ochiqlik, interaktivlik, vaziyatga moslashuvchanlik va kontekstga bog‘liqlik kabi jihatlari alohida ko‘rsatiladi.[1] Shu sababli improvizatsion muhit talabalarni ishlashga yo‘naltirishda faqat erkinlikni emas, balki mazmunli faoliyatni tashkil etuvchi pedagogik mexanizm sifatida qaraladi. Bunday muhitda talabalarni ishlashga yo‘naltirishning asosiy sharti — ularni passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantirishdir. Talabaga tanlov, fikr bildirish, savol qo‘yish, bahs yuritish va jamoaviy qaror qabul qilish imkoniyati berilganda u o‘z o‘quv faoliyati uchun mas’uliyatni chuqurroq his qila boshlaydi. Talabaga yo‘naltirilgan ta’lim yondashuvi aynan shu jihati bilan ahamiyatli bo‘lib, unda o‘qituvchi bilimning yagona manbai emas, balki yo‘naltiruvchi va fasilitator vazifasini bajaradi. Demak, improvizatsion muhitda ishlash samaradorligi ko‘p jihatdan talabada mustaqil fikrlash, o‘zini nazorat qilish va hamkorlikda faoliyat yuritish ko‘nikmalarini shakllantirishga bog‘liq. Talabalarni improvizatsion muhitda ishlashga yo‘naltirish uchun dars jarayonida muammoli vaziyatlar, rolli o‘yinlar, kichik guruhlarda topshiriqlar, “savol-javob zanjiri”, bahs-munozara, keys-stadi va loyiha elementlaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Bunday metodlar talabaning faqat bilimini emas, balki tezkor fikrlashi, nutqiy faolligi, moslashuvchanligi va ijodiy yondashuvini ham rivojlantiradi. Munna va Kalam tadqiqotida ham faol ta’limga asoslangan hamkorlikli, o‘yinli va amaliy yondashuvlar talabalarning kognitiv, o‘quv va emotsional faolligini oshirgani qayd etilgan; xususan, respondentlarning sezilarli qismi pedagogik strategiyalar bilimni chuqurroq o‘zlashtirish va darsga qiziqishni kuchaytirishini bildirgan. Bu esa improvizatsion muhitni tashkil etishda interfaol metodlar muhim vosita ekanini ko‘rsatadi. Faol va improvizatsion yondashuvning samaradorligi kengroq ilmiy tadqiqotlarda ham tasdiqlangan. Masalan, 225 ta tadqiqotni qamrab olgan meta-tahlilda faol ta’lim elementlari qo‘llangan mashg‘ulotlarda talabalarning o‘zlashtirish ko‘rsatkichlari yuqoriroq bo‘lgani, an’anaviy ma’ruza shakliga tayangan guruhlarda esa muvaffaqiyatsizlik ehtimoli kattaroq ekanini ko‘rsatilgan. Yaqin yillardagi tadqiqotlarda ham talaba-markazli faol ta’lim o‘z-o‘zini o‘qitish, tanqidiy fikrlash, muammoni hal qilish va umrbod ta’lim ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishi ta’kidlanadi. Shundan kelib chiqib, improvizatsion muhit talabaning nafaqat joriy darsdagi ishtirokini, balki uning kelajak kasbiy faoliyatida zarur bo‘ladigan moslashuvchan kompetensiyalarini ham shakllantiradi. Improvizatsion muhitda o‘qituvchining roli alohida ahamiyatga ega. O‘qituvchi topshiriqning umumiy yo‘nalishini belgilaydi, lekin natijaga olib boruvchi yagona yo‘lni qat’iy cheklab qo‘ymaydi. U talabalarni xatodan qo‘rqmaslikka, fikrini erkin bayon etishga, turli yechimlarni sinab ko‘rishga va bir-birining g‘oyasini davom ettirishga undashi zarur. Pedagogik nuqtayi nazardan, bunday yondashuv o‘quv muhitida ishonch, o‘zaro hurmat va intellektual faollikni kuchaytiradi. Natijada talaba dars mazmunini tayyor shaklda qabul qilmaydi, balki uni o‘z faoliyati orqali yaratadi, boyitadi va amaliyotga tatbiq etadi. Shunday qilib, improvizatsion muhitda talabalarni ishlashga yo‘naltirish zamonaviy ta’limning muhim pedagogik shartlaridan biri hisoblanadi. U talabada mustaqillik, faollik, ijodkorlik, hamkorlik va kommunikativlikni rivojlantiradi. Mazkur muhitni samarali tashkil etish uchun o‘qituvchi darsni talaba faolligiga tayangan holda loyihalashi, interfaol metodlardan unumli foydalanishi va har bir talabaning individual imkoniyatlarini hisobga olishi lozim. Ana shunda improvizatsion faoliyat ta’lim samaradorligini oshiruvchi real pedagogik vositaga aylanadi.

Xulosa qilib aytganda, improvizatsion muhitda talabalarni ishlashga yo‘naltirish zamonaviy ta’limning muhim pedagogik yo‘nalishlaridan biridir. Bunday muhit talabalarda mustaqil fikrlash, tezkor qaror qabul qilish, ijodiy yondashuv, muloqotga kirishish va jamoada ishlash kabi ko‘nikmalarni rivojlantiradi. Improvizatsiya ta’lim jarayonida dialogik, interaktiv va vaziyatga moslashuvchan faoliyatni kuchaytirishi, talaba-markazli yondashuv esa o‘quvchini faol subyektga aylantirishi ilmiy manbalarda ham qayd etilgan. Shuningdek, faol ta’lim va talaba-markazli metodlar qo‘llangan mashg‘ulotlarda talabalarning o‘zlashtirishi, darsdagi ishtiroki va yuqori darajadagi fikrlash faoliyati yaxshilanishi kuzatilgan. Shu bois improvizatsion muhitni tashkil etishda muammoli vaziyatlar, interfaol metodlar, rolli o‘yinlar, guruhli ishlash va mustaqil topshiriqlardan samarali foydalanish muhim hisoblanadi. O‘qituvchi esa bu jarayonda nazorat qiluvchi emas, balki yo‘naltiruvchi, qo‘llab-quvvatlovchi va motivatsiya beruvchi shaxs sifatida namoyon bo‘ladi. Natijada ta’lim jarayoni samaradorligi ortadi va talabalar kelajak kasbiy faoliyatiga puxta tayyorlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Holdhus, K., Østern, A.-L., Nordahl-Hansen, A., et al. *Improvisation in Teaching and Education—Roots and Applications*. **Cogent Education**, 2016.
2. *Student-Centered Learning Toolkit / An Insight into Theory and Practice*. **European Students’ Union**, 2010.
3. Munna, A. S., Kalam, M. A. *Impact of Active Learning Strategy on the Student Engagement*. **GNOSI: An Interdisciplinary Journal of Human Theory and Praxis**, 2021.
4. Freeman, S., Eddy, S. L., McDonough, M., et al. *Active Learning Increases Student Performance in Science, Engineering, and Mathematics*. **Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)**, 2014.
5. Martín-Alguacil, N., Avedillo, L. *Student-Centered Active Learning Improves Performance in Solving Higher-Level Cognitive Questions in Health Sciences Education*. **International Medical Education**, 2024, 3(3), 346–362.